

15 Μαρτίου 2016

Ο κόσμος ως φιλοσοφικό ζήτημα

Επιστήμες / Φιλοσοφία

Δημήτρης Π. Παναγιωτόπουλος, Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών

Η προς τον κόσμο οδός, ένα βήμα προς την αλήθεια *

Στην αρχή της μεταπολίτευσης και δη στο ξεκίνημα της λεγόμενης αλλαγής, το 1985, με τον ρομαντισμό και τη δυναμική που διαπνέει τους νέους, έκανα το τόλμημα, να γράψω το βιβλίο τίτλο « Η φιλοσοφία στο ιστορικό και Κοινωνικό επίπεδο», το οποίο είχε την τύχη να βρεθεί ανάμεσα στα καλλίτερα της χρονιάς (Ιχνευτής, Διαβάζω Δεκ. 1985).

Το πρόβλημα της φιλοσοφίας ως σκέψη και στάση ζωής, ήταν, είναι και θα παραμείνει σημαντικό για τον άνθρωπο τόσο ως άτομο όσο και ως συλλογική οντότητα.

Με την εργασία αυτή τίθεται εισαγωγικά κυρίως το ζήτημα του κόσμου και της τάξεως, ως πρόβλημα του σύγχρονου ανθρώπου, το οποίο αφορά κυρίως το χώρο, το χρόνο και την κατάσταση. Οι προβληματισμοί μας στην μελέτη αυτή, έχουν ως σκοπό να δημιουργήσουν πεδίο φιλοσοφικού διαλογισμού, ως «συνέχεια της

ασυνέχειας της ανθρώπινης σκέψης», όπως τονίζαμε στον πρόλογο του βιβλίου το 1985, μια πορεία από το σκότος προς το φως!

Ως εκ τούτου η συζήτηση αυτή, για το σύγχρονο κόσμο, θεωρούμε ότι καθίσταται κυρίαρχη, καθότι σήμερα όλα τα στοιχεία συγκλίνουν πως αναδύεται μια μορφή ενός χάους παγκόσμιας διάστασης.

A´

Όμως τι είναι κόσμος; είναι ένα ερώτημα που απασχολεί την ανθρώπινη σκέψη αρχήθεν. Είναι η οδός, η δίοδος στην τάξη της φύσης, της ζωής και των όντων;.

Η πλούσια μυθολογική διάπλαση, η κυριαρχία του μύθου, η κοσμογονία, οφείλεται στο ερώτημα τι είναι κόσμος ώσπου, ο κυρίαρχος λόγος θα αποδώσει την κατά νόον υψίστη σκέψη δια του φιλοσοφικού λόγου, τον κατά τον λόγο κόσμο.

Σύμφωνα με τον Εμπεδοκλή κόσμος είναι ο λόγος, όπως αυτός παρουσιάζεται στο χωρίο: «τον υπό του νείκους διοικούμενον του πονηρού και έτερον νοητόν τον υπό της φιλίας μέσον δε είναι των διαφόρων αρχών δίκαιον λόγον..»[1]. Κόσμος δηλαδή είναι ο λόγος που αποτελεί την ενότητα των διηρεμένων υπό του νείκους και των συγκλινόντων από τη φιλότητα. Κατά τούτο δεν μπορεί να είναι άλλο από

την διμορφούμενη κατάσταση στη φύση: «[...]υπό του νείκουσ και της φιλότητος». Σύμφωνα με τις θέσεις του Ηράκλειτου[2], τον κόσμο «...ούτε τις Θεών ούτε ανθρώπων εποίησεν αλλ ην αεί έσται πύρ», ενώ κατά τον Δημόκριτο στον κόσμο κυριαρχεί η μοίρα, ο λόγος δηλαδή που θέτει αυτό εδώ και εκείνο εκεί, κατά τη δυναμική του να είναι έτσι κι' όχι αλλιώς: «[...] εν παντί κόσμωι μέζω μοίραν μεθέξει[...]»[3]. Θεωρώ ότι, στο χωρίο αυτό του Δημοκρίτου, περισσότερο παρουσιάζεται η μοίρα ως αιτιοκρατική δύναμη, προσδιορίζουσα τα στοιχεία ώστε να μοιράζονται έτσι και όχι άλλως και όχι με την μοιρολατρική έννοια του ούτως ή άλλως έτσι θα συμβεί, έτσι θα γίνει! Κατά τα άλλα η οδός και στους δύο αυτούς παραμένει η ίδια, μια πορεία δηλαδή από το χάος στην τάξη , ένας αγώνας από το σκότος στο φως .

Στη λογική των ανωτέρω θα μπορούσε να καταλήξουμε στην άποψη, ό,τι το πεδίο του κόσμου αποτελούν το είναι και το γίνεσθαι μέχρι που, τη διαμόρφωση μιας κατάστασης, θα διαδεχτεί μια άλλη υπό τη δυναμική και των δικών της νέων στοιχείων που την απαρτίζουν, ώστε να παρουσιάζεται έτσι και τα οποία ταυτόχρονα προσδιορίζουν και την επόμενη φάση και φύση αυτής.

Η κυριαρχία επομένως του λόγου αυτού, θέτει τον ίδιο τον άνθρωπο στο κέντρο του κόσμου και κατά τούτο ο φιλοσοφικός λόγος καθίσταται λόγος ανθρωποκεντρικός, ήτοι λόγος τραγικός, λόγος στον οποίο αναζητείται ο κόσμος του όντος και της κοινωνίας. Ένας λόγος δια του οποίου ο άνθρωπος αντιλαμβάνεται τα πράγματα και προσδίδει νόημα σ' αυτά, ανάμεσα στην αλήθεια και το ψεύδος. Η πορεία επομένως από το χάος στην τάξη και από το σκότος στο φως διαμορφώνει για τον άνθρωπο τον τραγικό λόγο του τι αληθές και τι ψευδές, μια πορεία ανάμεσα στο είναι και το αντίθετο του, ως μη είναι.

[Συνεχίζεται]

* Κείμενα της εργασίας αυτής αποτελούν μέρος της ομιλίας, με τον τίτλο: «Κόσμος, Παν - Κόσμον, Παγκόσμιον», στο 5^ο Παγκόσμιο Συνέδριο Φιλοσοφίας της Διεθνούς Εταιρείας Οικουμενικού Διαλόγου, στην μεγάλη Αίθουσα τελετών του Πανεπιστημίου Αθηνών 19-23 Μαΐου 2003. Ο συγγραφέας τότε ήταν Επίκουρος καθηγητής, παρέστη και απηύθυνε χαιρετισμό στους Συνέδρους, ως Πρόεδρος του Ελληνικού Κέντρου Έρευνας Αθλητικού Δικαίου και Γενικός Γραμματέας, τώρα Πρόεδρος της International Association of Sports Law.

[1] Βλ. Hippol. Ref. VII 31(p.216 W), 131[338-341.

[2] Βλ. Ηράκλειτος (Herakl. B.30), I. 157,11

[3] Δημόκριτος (Γνώμαι, Ηθικά 258 {160 N }..16).

<http://bitly.com/22gIVB8>